

Müge Kantar DAVRAN^{1a*}

Doğan TÜRK^{1b}

¹Çukurova Üniversitesi, Ziraat
Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü,
Adana

^{1a}ORCID: 0000-0003-4780-1043

^{1b}ORCID: 0000-0002-4393-2444

*Sorumlu yazar:

mkantar@cu.edu.tr

DOI

[https://doi.org/10.46291/ISPECJASv
015iss4pp854-869](https://doi.org/10.46291/ISPECJASv015iss4pp854-869)

Alınış (Received): 28/05/2021

Kabul Tarihi (Accepted): 30/06/2021

Anahtar Kelimeler

Toplumsal değişme, tarımsal
değişme, kırsal alan, sosyo-ekonomik
gösterge, Adana

Keywords

Social change, agricultural change,
rural area, socio-economic indicator,
Adana

Kırsal Alanda Sosyal, Ekonomik ve Kültürel Göstergeler Açısından Tarımsal ve Toplumsal Değişme: Adana Köyleri Örneği

Özet

Bu çalışmanın amacı Adana iline bağlı Türk, Muhacir ve Arap köylerinde yaşayan ve tarımsal faaliyetlerle uğraşan ailelerdeki tarımsal ve toplumsal değişme eğilimlerini ortaya koymaktır. Bu amaçla kuşaklararası analiz yapılarak elde edilen veriler kuşaklararası karşılaştırılmıştır. Araştırmanın ana materyalini; Adana iline bağlı Türk, Muhacir ve Arap köylerinde yaşayan çiftçilerden bireysel görüşme yoluyla elde edilen birincil veriler oluşturmaktadır. Bireysel görüşme ile birlikte, araştırma konusu ile ilgili her köyde derinlemesine görüşmeler yapılmış, gözlemlerden yararlanılmış ve diğer kişi ve kurumlar tarafından yapılmış ikincil verilerden yararlanılmıştır. Araştırma alanındaki kuşaklararası farklılıklar değerlendirildiğinde, birinci kuşaktan üçüncü kuşağa doğru gerek demografik gerekse tarımsal yapıda önemli değişimler olduğu saptanmıştır. Tarımsal yapı ile ilgili olarak ortalama çiftçi yaşının yükselmesi ve üçüncü kuşağın tarımı terk etme eğiliminin yüksekliği bu araştırmanın en önemli bulguları olarak saptanmıştır. Buna bağlı olarak bu araştırma sonucunda, üçüncü kuşağı kırsal alanda tutmaya yönelik sosyo- ekonomik ve tarımsal politikaların uygulanması önerilmektedir.

Agricultural And Social Change In Rural Area In Terms Of Social, Economic And Cultural Indicators: The Case Of Adana Villages

Abstract

The aim of this study is to reveal the agricultural and social change trends in families dealing with agricultural activities and living in Turkish, Muhajir and Arab villages of Adana province. For this purpose, intergenerational analysis was performed and the data obtained were compared between generations. The main material of the research consists of primary data obtained through individual interviews from farmers living in Turkish, Muhajir and Arab villages of Adana province. Along with the individual interview, in-depth interviews were conducted in each village related to the research subject, observations were made and secondary data made by other individuals and institutions were used. When the intergenerational differences in the research area are evaluated, it has been determined that there are significant changes in both demographic and agricultural structure from the first generation to the third generation. Regarding the agricultural structure, the increase in the average farmer age and the high tendency of the third generation to leave agriculture were determined as the most important findings of this research. Accordingly, as a result of this research, it is recommended to implement socio-economic and agricultural policies that will keep the third generation in rural areas.

GİRİŞ

İnsanlar çeşitli nedenlerden dolayı yaşadıkları yerleri terk edip kendilerine başka yaşam alanları bulmaları göç olarak ifade edilebilir. Tarih boyunca insanlar, bireyler veya topluluklar halinde göçebe yaşamak zorunda kalmış ve sürekli kendileri için daha güvenilir yerler aramışlardır (Sağlam, 2006; Moch, 2007; Anonim, 2010). Bu arayışlar sonucu dünyanın birçok yerinde, insanlar kendileri için uzun süre yaşayabileceği alanlar oluşturmuşlardır. Ancak 1700'lü yıllarda Avrupa'da başlayan sanayileşme süreci, beraberinde birçok ekonomik, sosyal ve siyasi olayları da getirmiştir. Sanayileşme süreci ile tarım toplumlarının araç ve gereç kullanımını artırması ile bu toplumlarda zaten fazla olan iş gücü fazlalığını açığa çıkarmış, bireysel ve toplumsal hareketliliği tetiklemiştir. Bu hareketlilik, yoğun olarak tarımdan sanayiye veya kırsal alandan kente doğru olmuş, yani göç hareketi başlamıştır (Cerrutti ve Bertonecello, 2003; Zhang ve Song, 2003; Güreşçi ve Yurttaş, 2008; Güreşçi, 2010; Park ve Wank, 2010). Dünyada olduğu gibi bu süreçten Türkiye de etkilenmiş ve özellikle 1950'li yıllardan sonra Türkiye'de önemli sosyal ve ekonomik değişimler meydana gelmiştir. Bu değişimlerin en genel sonucu veya süreci, kırsal nüfusun çözülmeye başlamasıdır. Kırsal nüfusun önemli bir kısmını oluşturan köylerden kentlere doğru bir nüfus akımı başlamış ve günümüze değin devam etmektedir (Güreşçi ve Yurttaş, 2008). Hızlı değişme ve farklılaşmaların yaşandığı günümüzde teknolojinin ilerlemesi, köyden kente göç ve küreselleşme gibi olgular nedeniyle toplumsal değerlerin değişmeden kalması ve değişmeden aktarılması neredeyse imkânsızdır. Aslında toplumsal açıdan böyle bir beklentinin olması da gerçekçi değildir. Teknolojik gelişmelerin getirdiği değişikliklere uyum sağlamak toplumsal değişimleri getirir. Toplumsal değişimler ise toplumun üyelerinde ve en temel birimi olan ailede, aile bireylerinde gözlenir. Bireylerin hayatında önemli olanlar başka

ve yeni önemli olanlara yerlerini bırakır, bireyler daha önce yükledikleri anlamların yerine yeni anlamlar yüklerler ve değerlerde değişme gözlenir. Bazı değerlerin değişmesi zorken bazıları kolay değişir. Örneğin, çok küçük yaşlarda kazanılan tutum ve davranışlar ve bunların dayandığı değerler kalıp yargılar kolayca değişmezken (Kağıtçıbaşı, 1999), gündelik yaşantı gündeminin sunduğu maddi içerikli değerler daha kolay değişebilmektedir (Çopur ve Şafak, 2001). Ogburn maddi kültür öğelerinin hızla değişip, manevi kültür öğelerinin hemen değişip buna uyum sağlayamamasına "kültür boşluğu" ya da "kültürel gecikme" adını vermektedir (Aktaran: Kongar, 1995). Örneğin, kırsal kesime traktörün girdiği yıllarda, traktörün sadece bir tarım aracı olarak değil, gelin arabası, toplu taşıma aracı olarak kullanılması; cep telefonunun ülkemizde hemen her ortamda (otobüs, tiyatro, sinema, derslik vb.) kullanılması gibi. Diğer taraftan, yaklaşık yüz yıllık ekonomik, siyasal ve toplumsal dönüşümün bir yansıması olarak milyonlarca insanımız yerleşim yerlerini kimi zaman gönüllü olarak kimi zaman da zorunlu olarak değiştirmektedir ve değiştirmeye de devam etmektedirler. Bu milyonlarca insanın hareketliliği, gerek kendi yaşamlarını gerekse de ayrıldıkları ve vardıkları toplumların yaşamlarını da olumlu ve olumsuz biçimde etkilemektedir (İçduygu, 1998). Yerleşim yerlerini değiştiren veya göç eden insanlar, yeni geldikleri yerden etkilenebildiği gibi kendi kültürlerini de geldikleri yere aktarabilmektedirler. Sonuçta, kalkınma çalışmalarının etkisi ve yerleşim yeri değişikliği ile beraber toplumların sahip oldukları kültürel alışkanlıklar zaman içerisinde değişmektedir. Sosyo-demografik göstergeler, nüfustaki bu değişmelerin ve/veya farklılıkların objektif olarak ortaya konulabileceği/ölçülebileceği temel veriler olmaktadır (Davran ve Bektaş, 2010). Göç olgusu, toplumsal değişimin göstergelerinden biridir. Bir ülkenin modernleşme süreci sanayileşme ve

kentleşme oranı ile belirginleşir. Göç, endüstrinin gelişmesine paralel olarak ortaya çıkar; ekonomik olduğu kadar sosyal yapıdaki değişimlerle de ifadesini bulur (Saltık, 2012). Türkiye'de köyden kente göç, Batı'daki gibi sanayileşmenin sonucunda meydana gelmemiştir. Kırın itici, kentin çekici özellikleri ve iletici etkenler sonucu gerçekleşmiştir. Göç, göçen insanların gözünden olaya bakıldığında, hem ekonomik hem de sosyal açıdan daha rahat bir yaşam sürdürebilmek amacıyla, kentlere akın eden insanların oluşturduğu normal ve beklenen bir olgudur (Saltık, 2012). Bununla birlikte savaş sonrası veya başka nedenlere bağlı olarak ülkeler arası nüfus değişimleri de göç olgusunda önemlidir. Toplumsal değişim; "toplumsal yapının ve onu oluşturan toplumsal ilişkiler ağının ve bu ilişkileri belirleyen toplumsal kurumların değişmesi" olarak tanımlanabilir (Tezcan, 1995). Her toplum daima bir değişim süreci içindedir. Toplumsal yapılar, kurumlar ve ilişkiler sürekli olarak değişmekte olup; bu değişimin hızlı ve yavaş olduğu dönemler bulunmaktadır. Değişimin hızlı olduğu dönemler özellikle devrimler ve rejim değişikliklerinin olduğu dönemlerdir. Politik, ekonomik ve toplumsal yapıdaki önemli değişiklikler, politik grupların, toplumsal güçlerin etki ve baskılarının sonucu gerçekleşen reformlar bazen ileriye ve bazen de geriye doğru toplumsal değişimler üretebilmektedir (Eserpek, 1978). Toplumsal değişimi sağlayan nedenler çeşitlilik gösterdiği gibi, bu nedenlerden bazılarının ön plana çıkması toplumdaki topluma farklılık göstermektedir. Kavram olarak değişim, bir süreç sonunda farklılaşmak; bir başka biçime girmek şeklinde tanımlanabilir. Buna göre değişim, hiç bir doğrultuyu ifade etmeyen bir kavramdır. İleriye doğru olabileceği gibi, geriye doğru da olabilir, yani her iki biçimde gerçekleşen de değişimdir. Önemli olan başlangıçtakinden farklı bir şekle dönüşmektir (Tezcan, 1984). Toplumsal değişimi bu çerçevede ele aldığımızda genel olarak "toplumun

yapısını oluşturan toplumsal ilişkiler ağının ve bunları belirleyen toplumsal kurumların değişmesi" şeklinde tanımlamak mümkündür (Tezcan, 1994). Türkiye de, özellikle Cumhuriyet dönemiyle birlikte, diğer uluslar gibi bir takım önemli değişim ve gelişme aşamaları geçirmiştir. Merter (1990), Cumhuriyetin ilanından günümüze kadar olan sürede meydana gelen toplumsal değişimler genel olarak iki döneme ayırarak incelemiştir. İlk dönem 1923 ile 1950 yılları arasındaki süreçten oluşmakta, ikinci dönem ise 1950'den günümüze uzanmaktadır (Kantar, 2000). Birinci dönem, yani 1923 ve 1950 yılları arasında değişime etkili olan unsurlar kalkınma projeleri, makineleşme ve toprak reformu gibi konulardır. İkinci dönemde ise daha çok toplumun modernleşmesi için yapılan çabalar önem kazanmıştır. Siyasi değişimler, çok partili sisteme geçiş, tarım kesiminde gelirlerin artması, köyden kente göçün hızlanması, pazar ekonomisine geçiş vb. olaylar topluma bir hareketlilik ve hız vermiştir. Ayrıca bu dönemde sanayileşme, tarımda makineleşme, eğitim, sağlık, ulaşım hizmetlerinin yaygınlaştırılması ve kitle iletişim araçlarının artırılması çalışmaları önem kazanan diğer konulardır (Merter, 1990). Bu gelişmelerden toplumdaki aileler veya aileyi oluşturan kadınlar ve erkekler farklı şekillerde etkilenmişlerdir. Kırsal kesimde erkekler, kentsel kesimden farklı olarak ve geleneksel yapının da etkisiyle, her zaman ve hemen her konuda kadınlardan ön plandadırlar. Ayrıca erkekler gelişmeyle birlikte tarım teknikleri, toplumsal katılım, tarımsal mekanizasyon kullanma düzeyi vb. özellikler açısından da olumlu yönde farklılaşmaktadırlar (Davran ve Bektaş, 2010). Diğer taraftan, Türkiye'nin toplumsal yapısının görüntüsü çok çeşitlilik ve farklılıklar göstermektedir. Bu çeşitlilik ve farklılıklar nedeniyle, yörelere göre, kırsal alandaki aileler ve bireyler arasında da farklılıklar oluşmaktadır. Bunda geleneklerden gelen farklılıklar söz konusu olduğu gibi, coğrafi faktörlerden ve ekonomik koşullardan gelen farklılıklar da

etkilidir (Kırkpınar, 2001). Bunlara kültürel ve etniksel faktörler de dâhil edilebilir. Türkiye'nin tarım tarihi incelendiğinde, bir dizi reform çalışmalarının yapıldığı dikkati çekmektedir. Reform çalışmaları temelde nüfusun büyük çoğunluğunu oluşturan kırsal kesimde yaşayan çiftçilerin refah seviyelerini artırmak amacıyla yapılmıştır. Bunların en önemlilerinden bir tanesi, tarımda öşür vergisinin kaldırılmasıdır. Kıray (2004)'e göre, öşür vergisinin kaldırılması kırsal nüfusun gücünü artırmak için yapılmış bir uygulamadır. Ayrıca ona göre öşür vergisinin ekonomiye katma değeri çok düşük olduğu için, iktisadi anlamda çok fazla bir şey ifade etmemekteydi. Öşür vergisinin kaldırılmasını bu çerçevede olumlu bir gelişme algılamaktadır. Yine Kıray (2004)'ın görüşüne göre öşür vergisinin yerine, çiftçiye çalışma mecburiyeti gibi uygulamalar getirilerek farklı biçimde vergi alınmıştır. 1940'lara gelindiğinde tarımsal nüfusun ve gelirin artması ile beraber bu vergilerin kaldırıldığını belirtmektedir. Toplumda önemli bir sosyal sınıf olan çiftçi kesiminden alınan vergilerin azaltılması ya da kaldırılması, bu kesim ile diğer kesimlerin bir nebze refah bağlamında eşitlenmesini sağlamıştır. Türkiye'de çok partili döneme geçilmesi ile beraber köylüye traktör almaları yönünde yoğun baskı yapılmıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında ABD'nin savaş teknolojisini, artan tarım teknolojisi yönünde dönüştürmesi de az gelişmiş ülkelere bu ürünleri satmasına olanak vermiştir (Kıray, 2004). ABD diğer ülkelere ve kendi ülkesine yoğun biçimde traktör satmış ve büyük gelirler elde etmiştir. Türk çiftçisi traktör alımını hızla artırmıştır. Nitekim 1965–2000 döneminde Türkiye'de traktör alımları hızlı bir artış göstermiştir. Kazgan (1999) 1980'li yıllardaki Türk tarımsal yapısındaki değişmeyi incelediği çalışmasında özelleştirme ve 24 Ocak kararlarını irdelemiştir. Buna göre şu sonuçlara ulaşmıştır: 1980'li yıllarda Neo-liberal politikaların uygulamaya konularak

yaygınlaşmaya başlaması pek çok ülkeyi etkilemiştir. Genel olarak, özelleştirme, rekabeti azaltıcı bir etken olarak görülen işçi ücretlerinin düşürülmesi, sosyal devlet desteklerinin azaltılması, olası krizlerin engellenmesi için sermayenin dolaşımının önündeki engellerin kaldırılma çabaları, bu sürecin temel belirleyicileri olarak ortaya çıkmıştır. 24 Ocak 1980 programının yürürlüğe girmesiyle hükümetlerin tarım politikalarında birçok değişiklik ortaya çıkmıştır. Bu dönemde, tarıma karşı "koruyucu ve düzenleyici" devlet tavrı değişmiş, tarım üretiminde piyasa koşullarına tabi olunmasını sağlayacak bir politika değişikliği ortaya çıkmıştır. Dış ticaret korumacılığı çok azalmış, girdi sübvansiyonları kaldırılmış, ürün fiyat desteği neredeyse son bulmuş ve kapsamı daraltılmıştır. Yine bu dönemde, tarım piyasalarını düzenleyici kamu kurumları, dönemin sonuna doğru daha önce sahip oldukları avantajları yitirmiştir. Diğer kamu kurumları gibi bunların da özelleştirilmesi gündeme gelmiş, bazılarının sahip oldukları tekel gücüne son verilmiştir. Diğer yandan, yabancı sermayeye kapalı olan tohum, iç ve dış sermayeye tamamı ile açılmış ve kamunun buradaki işlevine son verilmiştir (Kazgan, 1999). Yukarıda bahsedilen sosyo-ekonomik etkenler sonucunda kırsal alanlardaki tarımsal ve toplumsal yapımızda bir takım değişimler meydana gelmiştir. Buradan hareketle bu çalışmada Adana köyleri özelinde tarımsal ve toplumsal değişme eğilimlerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaca bağlı olarak bu çalışmada Adana ili Muhacir, Türk ve Arap köylerinde yaşayan çiftçilerin tarımsal ve toplumsal yapı özelliklerini kuşaklararasıda inceleyerek sosyal, ekonomik ve kültürel göstergelerde meydana gelen değişimleri saptamak ve nedenlerini araştırmak hedeflenmiştir.

MATERYAL ve YÖNTEM

Materyal

Çalışmanın ana materyalini, Adana ili kırsal kesiminde yaşayan çiftçilerden bireysel görüşme yoluyla elde edilen

birincil veriler oluşturmuştur. Araştırmada Davran ve ark. (2017a) tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Doğrudan görüşme dışında, araştırma konusu ile ilgili olarak her köyde derinlemesine görüşmeler ve odak grup görüşmeleri yapılarak nitel veri toplanmıştır. Bunların yanı sıra, araştırma alanında yapılan gözlemler ile diğer kişi ve kurumlar tarafından yapılmış çalışmalar da (ikincil veriler) araştırmanın materyalini oluşturmuştur. Bireysel görüşmede kullanılan soru formu 2 ana bölümden oluşmaktadır. Bunlar:

1. Demografik Yapı: Doğum yeri, yaş, eğitim düzeyi, medeni durum, meslek, aile biçimi, ilk evlilik yaşı ve evlilik kararının alınma biçimi, çocuk sayısı, ehliyet kullanımı.

2. Tarımsal Yapı: Arazi tasarruf şekli, toplam arazi varlığı, arazi parça sayısı, tarımsal örgütlenme, sulu tarım durumu, ürün deseni, hayvancılık faaliyetleri, tarımsal ürün sigortası, tarımı terk etme eğilimi ve kente yerleşme.

Araştırma alanını oluşturan köyler 6 adet olup; Adana İline ait Muhacir (Yeşilova-Sağkaya), Türk (Saygeçit-Danacılı) ve Arap (Kayışlı-Yalmanlı) köylerinden oluşmaktadır.

Köyler Hakkında Genel Bilgiler

Saygeçit Köyü / İmamoğlu: Türk köyüdür. Eski adı Çarkıpare olan köy, Sırkıntı Türklerinin ileri gelenlerinden Sırkıntıoğlu Yusuf Bey tarafından kurulmuştur. Saygeçit içinde bulunan İncedere bölgede sulama amaçlı kullanılan çok önemli bir kaynaktır. Köyün ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayalıdır.

Köyde, ilköğretim okulu, elektrik, su şebekesi gibi temel ihtiyaçlar vardır. Sağlık ocağı ve sağlık evi yoktur. Köye ulaşımı sağlayan yol asfalttır.

Danacılı Köyü / İmamoğlu: Türk köyüdür. Köy iki mahalleden oluşmaktadır (Merkez ve Mahmut Efendi Çiftliği). Köyde, İmamoğlu-Çepelce deresi ile Saygeçitten gelen Kuru dere birleşmektedir. Köyün tamamı düz ova olup; sulu ve kuru tarım yapılmaktadır. Köyün

ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayalıdır. Köyde, ilköğretim okulu yoktur fakat taşımali eğitimden yararlanılmaktadır. Sağlık ocağı ve sağlık evi yoktur.

Yeşilova Köyü / Ceyhan: Muhacir köyüdür. Yeşilova, Adnan Menderes'in öncülüğünde getirilen Muhacir (Göçmen) nüfusuyla sonradan kurulmuş bir köydür. Köy 3 mahalleden oluşmaktadır. Bunlar Yeşilova, Yörükler ve Üçdut mahalleleridir. Köyün ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayalıdır. Köyde, ilköğretim okulu vardır. Sağlık ocağı ve sağlık evi yoktur.

Sağkaya Köyü / Ceyhan: Muhacir köyüdür. 1928 yılına ait Türkçe kaynaklarda ismi Kırmıt olarak geçmektedir. Günümüzde ise Sağkaya ismini almıştır. 2008 yılında 6360 sayılı kanunla belediye statüsü sona ermiştir. Sağkaya köyünün ekonomisi tarıma dayanmaktadır. Köyde, ilköğretim okulu vardır. Sağlık ocağı ve sağlık evi yoktur.

Kayışlı Köyü / Seyhan: Arap-Alevi (Nusayri) köyüdür. Köyü kuranların kökenleri Suriye'ye dayanmaktadır. Köyün ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayalıdır.

Köyde sağlık ocağı ve ilkokul vardır.

Yalmanlı Köyü/Seyhan: Arap-Alevi (Nusayri) köyüdür. 1700 yıllarında Suriye'den geldikleri bilinmektedir. Adana'nın en eski köyleri arasındadır. Köyün ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayalıdır.

Genellikle Narenciye yetiştirilmektedir. Köyde, ilköğretim okulu ve sağlık ocağı vardır.

Yöntem

Araştırmanın kuramsal çerçevesi

Bu çalışmada incelenen zaman aralığı orta vadeli değişim sürecini ifade etmekte olup; çalışma yapısal-fonksiyonel yaklaşımla ele alınmıştır. Toplumsal ve tarımsal değişmeyi ortaya koyabilmek için kuşaklararası analiz yapılmıştır. Orta vadeli değişimi eski tarihçiler nesil kavramı ile ifade etmişlerdir ve buna göre nesiller arasındaki geçişi ifade eden kırk yıl, bir toplumsal yapıda kapsamlı değişikliklerin

meydana gelmesi için yeterli (bazen de gerekli) bir süre olarak görülmüştür (Akpınar ve ark., 2013).

a. Yapısal-Fonksiyonel yaklaşım

Günümüz toplum bilimcileri, özellikle Birleşik Amerika'da, toplumun alt sistemlerindeki değişimleri açıklamaya ve toplumsal değişme dinamiğini Yapısal Fonksiyonel yaklaşımla ortaya koymaya çalışmaktadırlar. Odak noktaları daha çok içinde yaşadığımız toplum birimleri ve bunların alt sistemleridir (Kongar, 1995). Sosyal sistem içindeki yapısal-fonksiyonel ilişkiler sistemin bütünlüğünü ve dengesini korumaktadır. Herhangi bir değişimde görülen farklılaşma diğerlerini de doğal olarak etkilemektedir (Gökçe, 1976). Örnek olarak köyden şehre göçte, doğal çevre, ekonomik sistem, ebeveynlerin tutumları, komşuluk ve akrabalık ilişkileri, ekonomik faaliyetlerin çeşitliliği, gelir düzeyi, kadınların ücretli işte çalışması, değerler sisteminde meydana gelen değişimler vb. birbirlerini etkiledikleri gibi, toplumsal yapı üzerinde de etkili olmaktadır. Bu etkileşim süreci, tabii gelişime uygun düştüğü sürece, sistemin bütünlüğü ve dengesi korunacak; aksi halde değişimin muhtemel sonuçları, sistemin bütünlüğünü zedeleyici birtakım unsurların ortaya çıkmasına neden olacaktır (Gökçe, 1976).

b. Kuşak analizi

Bir kuşak, bir toplumun yaklaşık olarak aynı zamanda doğan üyelerinden oluşan yaş gruplarının bir biçimidir. Kuşak terimi, bir nesil ile öteki arasında geçen dönem içinde kullanılır. Birbiri peşi sıra gelen kuşakların toplumsallaşmasındaki farklılıklarla ilgili araştırmalarda, kuşaklararası çatışma her

şeyi kapsayan bir tema olarak kalmaktadır. Her kuşak içinde, gerçeklikle ilgili birbiriyle çatışan ve kısmen cinsiyet, etnik köken ve toplumsal sınıf gibi başka özelliklerden kaynaklanan görüşler olabilir (Marshall, 1999). En az üç farklı kuşağın etkileşim ve iletişimi, yeni kuşağın yetiştirilmesinde etkili olur. Aile, içinde yaşadığı kültürü yetiştirdiği kuşağa aktaran bir yapıdır. Kültürün aktarılması da yaşam pratiği içinde ilişki dinamikleri ile olmaktadır. İlişki dinamikleri, aynı ortamda yaşayan insanların hem birbirlerinden, hem de koşullardan etkilenmeleriyle oluşur. Anne ve babalar çocuklarını yetiştirmede içinde yetiştiği aile geleneği ve çocuğunun geleceği ile ilgili kaygılar gibi temel etkilerin altındadırlar. Hem geleneklere bağlılık hem de çağdaş yaşama uyum, anne-babalar için bir ikilem oluşturur (Eraçar, 2004). Araştırmada aynı aileden baba, oğul ve torun (lar) ile görüşülerek kuşaklararasıdaki değişimlerin ortaya konulmasına çalışılmıştır.

Araştırmanın kapsamı

a. Evren

Araştırma alanını oluşturan köyler 6 adet olup; Adana İline ait Muhacir (Yeşilova-Sağkaya/ Balkanlardan), Türk (Saygeçit-Danacılı) ve Arap (Kayışlı-Yalmanlı/Suriye'den) köylerinden oluşmaktadır. Alanda yapılan ön inceleme ve gözlemler sonucu, her biri sosyo-ekonomik ve kültürel yönden homojen olduğu belirlenen 6 köyün, tarımla uğraşan hane sayıları saptanmış ve %10 oranında örnek çekilerek görüşme yapılabilecek çiftçi ailelerinin sayısı belirlenmiştir (Çizelge 1).

Çizelge 1. Araştırma köyleri ve uygulanan anket sayıları

Köyler	Köyün sosyokültürel yapısı	Toplam nüfus (sayı)	Toplam hane sayısı *	Tarımla uğraşan hane sayısı**	Örnek hacmi***	Görüşülmesi gereken hane sayısı
Yeşilova	Muhacir	1100	250,0	40	% 10	4
Sağkaya	Muhacir	1000	227,3	162	% 10	16
Saygeçit	Türk/Yerli	800	181,8	271	% 10	27
Danacılı	Türk/Yerli	400	90,9	96	% 10	10
Kayışlı	Arap	1500	340,9	89	% 10	9
Yalmanlı	Arap	500	113,6	61	% 10	6
Genel Toplam						72

*Toplam nüfusun, Adana ortalama hane genişliği olan 4,4'e (ÇKA,2015) oranlanmasıyla bulunmuştur.

**Adana İl Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü 2015 yılı verileri kullanılmıştır.

***Köyler kendi içlerinde sosyoekonomik ve kültürel olarak homojen oldukları için %10 örnek hacmi kullanılmıştır.

b. Örneklem

Bu çalışmada doğrudan görüşme yoluyla soru formu uygulanan çiftçiler, basit tesadüfî örnekleme tekniğiyle seçilmiş ve seçilen çiftçilerde orta yaşa (40-55 arası) sahip olma özelliği aranmıştır. Bunun nedeni, uygulama yapılacak olan çiftçilerin kendi ebeveynleri ve çocukları ile de görüşebilme imkânı elde edebilmektir. Diğer bir ifadeyle orta yaşa sahip bireylerin ebeveynlerinin hayatta olma olasılığı ve aynı anda çocuk sahibi olma olasılıkları yüksektir. Buna göre çalışmada görüşme yapılan çiftçiler II. Kuşağı, II. Kuşağın ebeveynleri I. kuşağı, ve II kuşağın çocukları ise III. kuşağı temsil etmiştir. Bu şekilde üç kuşakla (baba-oğul-torun/lar) ayrı ayrı görüşülerek elde edilen bilgiler doğrultusunda toplumsal değişimin ortaya konmasına çalışılmıştır. Araştırma sonucunda, görüşülmesi gereken toplam 72 hane yerine 100 hane ile görüşme sağlanmıştır. Buna göre 100 birinci, 100 ikinci ve 218 üçüncü kuşak ile görüşülmüş ve toplam olarak 418 kişiden konuyla ilgili veriler toplanmıştır. Araştırmada verilen çizelgelerde birinci ve ikinci kuşağın sayısı (N) 100 kişi olduğu için çizelgede verilmemiş; sadece üçüncü kuşağın sayısı verilmiştir. Araştırmada üçüncü kuşağın tamamı evli ve/veya meslek sahibi olmadığı için, tarımsal ve toplumsal değişime incelenirken evlilik, eğitim ve meslek yapılanmasında üçüncü kuşağın sayısı her zaman 218 üzerinden hesaplanmamış; farklı asgari yaş düzeyleri kullanılmıştır. Buna göre evlilik ve meslek yapılanmasında 15

yaş ve üzeri, eğitim yapılanmasında 6 yaş ve üzeri dikkate alınmıştır. Nitel veriler için çalışmada derinlemesine görüşmeler yapılmış ve doyum noktasında, yani cevaplar tekrarlamaya başladığında, görüşmeler sonlandırılmıştır. Derinlemesine mülakat yapılan kişiler sürekli köyde yaşayan, tarımla uğraşan ve köyün tarımsal ve toplumsal yapısı hakkında bilgisi olan kişilerden oluşmuştur. Bu kişilerden elde edilen bilgilerden, doğrudan görüşmede kullanılacak soru formlarının hazırlanmasında ve araştırma sonucunda elde edilen verilerin yorumlanmasında yararlanılmıştır.

Verilerin analizinde kullanılan yöntem

Çalışmada elde edilen niceliksel veriler bilgisayarda SPSS programında analiz edilerek yorumlanmıştır. Bu analizlerde elde edilen veriler kuşaklararası karşılaştırılmış, ortalama ve yüzde dağılımları hesaplanmış ve meydana gelen toplumsal değişimlerin ortaya konmasına çalışılmıştır. Araştırmada incelenen konular açısından, köylerin farklı sosyo-ekonomik yapılarının çok etkili olmadığı gözlenmiş ve bu nedenle tüm köyler birlikte değerlendirilmiştir.

BULGULAR ve TARTIŞMA

Görüşülen kişilerin kuşaklara göre demografik özellikleri

Araştırma alanında görüşülen kişilerin yaklaşık yarısı köyde doğmuştur. Bu durum kuşaklar arasında benzerlik göstermektedir (Çizelge 2).

Çizelge 2. Kuşaklara göre doğum yeri

DOĞUM YERİ	I.KUŞAK		II.KUŞAK		III.KUŞAK		TOPLAM	
	%	%	Sayı	%	Sayı	%		
Köy	48.0	45.0	101	53.5	194	46.4		
Şehir	49.0	54.0	117	46.5	220	52.6		
Yurtdışı	3.0	1.0	0	0.0	4	1.0		
Toplam	100.0	100.0	218	100.0	418	100.0		

Araştırma alanındaki ortalama yaş 45,15 olarak bulunmuştur. Birinci kuşaktan üçüncü kuşağa yaş ortalaması sırasıyla 75.10, 54.71 ve 27.03'tür. Görüşülen kişilerin ortalama eğitim süreleri 3,18

yıldan 11,0 yıla yükselmiştir. Birinci kuşaktan üçüncü kuşağa ortalama ilk evlilik yaşı yükselirken, ortalama çocuk sayısı ise düşmüştür (Çizelge 3).

Çizelge 3. Kuşaklara Göre Ortalama Demografik Göstergeler

Göstergeler	I.KUŞAK	II. KUŞAK	III. KUŞAK	TOPLAM
Yaş (yıl)	75,10	54,71	27,03	45,15
Eğitim süresi (yıl)	3,18	7,09	11,0	8,19
İlk evlilik yaşı (yıl)	18,84	22,75	25,04	22,27
Çocuk sayısı (adet)	6,40	4,58	2,37	4,40

Araştırma alanındaki eğitim düzeyi detaylı olarak incelendiğinde birinci kuşaktan üçüncü kuşağa eğitim düzeyinin yükseldiği;

özellikle okuryazar olmayanların sayısının önemli derecede düştüğü görülmektedir (Çizelge 4).

Çizelge 4. Kuşaklara Göre Eğitim Düzeyi

Eğitim Düzeyi	I.KUŞAK	II.KUŞAK	III.KUŞAK		TOPLAM	
	%	%	Sayı	%	Sayı	%
Okuryazar olmayan	30,0	7,0	1	0,5	38	9,1
Okuryazar	18,0	1,0	2	0,9	21	5,0
İlkokul	46,0	41,0	23	10,6	110	26,4
Ortaokul	5,0	22,0	20	9,2	47	11,3
İlköğretim	--	3,0	28	12,9	31	7,4
Lise	0,0	20,0	91	41,9	111	26,6
Üniversite	1,0	6,0	51	23,5	58	13,9
Yüksek Lisans/Dok	0,0	0,0	1	0,5	1	0,2
Toplam	100,0	100,0	217	100,0	417	100,0

Araştırma alanında görüşülen ikinci kuşağın tamamı, birinci kuşağın %98'i, üçüncü kuşağın ise %53,5'i evlidir. Evlilik

kararı ise genel olarak "aile kararı" ile alınmaktadır (Çizelge 5 ve Çizelge 6).

Çizelge 5. Kuşaklara göre medeni durum

Medeni Durum	I.KUŞAK	II. KUŞAK	III. KUŞAK		TOPLAM	
	%	%	Sayı	%	Sayı	%
Evli	98,0	100,0	107	53,5	305	76,3
Bekâr	0,0	0,0	93	46,5	93	23,3
Dul	2,0	0,0	0	0,0	2	0,5
Toplam	100,0	100,0	200	100,0	400	100,0

Çizelge 6. Kuşaklara Göre Evlilik Kararının Verilme Biçimi

Evlilik kararı	I.KUŞAK	II. KUŞAK	III. KUŞAK		TOPLAM	
	%	%	Sayı	%	Sayı	%
Sadece aile kararı	68,0	60,0	56	52,3	184	59,9
Aile ile birlikte	22,0	35,0	31	29,0	88	28,7
Kendi kararı	10,0	5,0	20	18,7	35	11,4
Toplam	100,0	100,0	107	100,0	307	100,0

Araştırma alanında yapılan nikâhlarda hem resmi hem de dini nikâh birlikte yapılmaktadır. Sadece resmi olarak yapılan nikâh oranı oldukça düşüktür. Birinci

kuşakta iki, ikinci ve üçüncü kuşakta ise birer kişi sadece resmi nikâhla evlenmiştir. Akraba evliliği oranı birinci kuşaktan üçüncü kuşağa düşme eğilimi göstermektedir. Birinci kuşakta akraba

evliliği yapanların oranı %58,0; ikinci kuşakta %40,0; üçüncü kuşakta ise %39,3'tür (42 kişi). Diğer taraftan, üçüncü kuşağın yaklaşık üçte birinin (71 kişi; %32,7) halen öğrenci olduğu dikkate alınır, eğitime bağlı olarak önümüzdeki yıllarda akraba evliliği oranının daha fazla düşme eğilimi gösterebileceği öngörülebilir.

Araştırma alanında görüşülen kişilerin meslek yapılanması incelendiğinde, birinci kuşaktan üçüncü kuşağa çiftçilik yapanların oranının azaldığı; esnaf ve memur olanların oranının arttığı gözlenmektedir (Çizelge 7). Üçüncü kuşağın %32,7'si (71 kişi) öğrenci olup; %6,5'i (14 kişi) ise çalışmamaktadır. Öğrenci olan ve çalışmayan bu kişiler (toplam 86 kişi) meslek yapılanmasına dâhil edilmemiştir.

Çizelge 7. Kuşaklara Göre Meslek Yapılanması (I)

Meslekler	I.KUŞAK		II. KUŞAK		III. KUŞAK		TOPLAM	
	%	%	Sayı	%	Sayı	%		
Çiftçi	80,0	89,0	53	40,2	222	66,9		
Memur	5,0	6,0	24	18,2	35	10,5		
İşçi	0,0	1,0	1	0,7	2	0,6		
Esnaf	5,0	0,0	14	10,6	19	5,7		
Serbest meslek	10,0	4,0	40	30,3	54	16,3		
Toplam	100,0	100,0	132	100,0	332	100,0		

Meslek yapılanması tarım ve tarım dışı olarak incelendiğinde görüşülen kişilerde birinci ve ikinci kuşak için tarım dışı

mesleklerin çok artmadığı ancak üçüncü kuşakta belirgin bir artış olduğu gözlenmiştir (Çizelge 8).

Çizelge 8. Kuşaklara Göre Meslek Yapılanması (II)

Meslekler	I.KUŞAK		II. KUŞAK		III. KUŞAK		TOPLAM	
	%	%	Sayı	%	Sayı	%		
Tarım	80,0	89,0	53	40,2	222	66,9		
Tarım ve tarım dışı	13,0	11,0	0	0,0	24	7,2		
Tarım dışı	7,0	0,0	79	59,8	86	25,9		
Toplam	100,0	100,0	132	100,0	332	100,0		

Araştırma alanında kuşaklara göre aktif düzeyde araç kullanımı ve ehliyet sahipliği durumu incelenmiş ve birinci kuşaktan üçüncü kuşağa ehliyet sahipliğinde önemli artış olduğu gözlenmiştir. Araştırma alanında görüşülen kişilerin %82,3'ü ehliyet sahibi olup; birinci kuşakta B sınıfı ehliyet (otomobil ve kamyonet); ikinci ve

üçüncü kuşakta ise A2 sınıfı ehliyet (motosiklet) kullanımı daha fazladır. Birinci kuşağın %32,0'ında; ikinci kuşağın %6,0'ında ve 18 yaş üstü olan üçüncü kuşağın %15,8'inde (31 kişi) herhangi bir ehliyet bulunmamaktadır. Kuşaklara göre sahip olunan ehliyet sınıfları Çizelge 9'da verilmiştir.

Çizelge 9. Kuşaklara Göre Ehliyet Sahipliği

Ehliyet Sınıfı	I.KUŞAK		II. KUŞAK		III. KUŞAK		TOPLAM	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
A2 (Motosiklet)	13	19,1	46	48,9	90	54,6	149	45,7
B (Otomobil ve Kamyonet)	52	76,5	38	40,4	72	43,6	161	49,4
C (Kamyon ve Çekici)	0	0,0	2	2,1	0	0,0	2	0,6
E (Otobüs ve Römork)	2	2,9	7	7,4	3	1,8	12	3,7
G (İş Makinesi)	1	1,5	1	1,1	0	0,0	2	0,6
Toplam	68	100,0	94	100,0	165	100,0	326	100,0
Ehliyeti olanlar	68	68,8	94	94,4	165	84,2	326	82,3
Ehliyeti olmayanlar	32	32,2	6	6,0	31	15,8	70	17,7
Toplam	100	100,0	100	100,0	196	100,0	396	100,0

Tarımsal Yapı

Tarımsal yapı ile ilgili olarak elde edilen bilgiler araştırma alanında görüşülen ve tarımla uğraşan kişilerden alınmıştır. Birinci kuşakta 93 kişi, ikinci kuşağın tamamı ve üçüncü kuşakta ise 53 kişi tarımla uğraşmaktadır. Buna göre sadece tarım yapan ve hem tarım hem de tarım dışı işini birlikte yürüten kişilerden elde edilen veriler aşağıda verilmiştir. Araştırma alanında görüşülen ve çiftçilikle uğraşan

ailelerde işletme başına ortalama mülk arazi genişliği 53,41 da olup; ortalama kira arazi miktarı 80,00 da, ortak arazi miktarı ise 54,91 da olarak bulunmuştur. Kuşaklararası birinci kuşaktan üçüncü kuşağa ortalama arazi genişliğinde azalma söz konusu olup; üçüncü kuşakta kira ve ortak arazi işleme bulunmamaktadır. Araştırma alanında işletme başına ortalama parça sayısı 2,38 olarak bulunmuştur. İlgili değerler Çizelge 10'da verilmiştir.

Çizelge 10. Kuşaklara Göre İşletmelerde Arazi Tasarruf Durumu ve Ortalama Parça Sayısı

Arazi Durumu (da)	Tasarruf	I.KUŞAK (Ortalama)	II. KUŞAK (Ortalama)	III. KUŞAK (Ortalama)	GENEL (Ortalama)
Mülk		74,83	70,57	37,88	53,41
Kira		80,00	80,00	---	80,00
Ortak		65,00	44,83	---	54,91
Ortalama parça sayısı (adet)		2,35	2,35	2,40	2,38

Araştırma alanında tarımsal örgütlenme düzeyi her üç kuşak için de oldukça düşüktür. Birinci kuşaktan ikinci kuşağa çok az da olsa artış gösteren örgütlenme

düzeyi üçüncü kuşakta tekrar azalmaktadır (Çizelge 11). Araştırma alanında görüşülen kişilerin yarısından biraz fazlasında sulu tarım yapılmaktadır (Çizelge 12).

Çizelge 11. Kuşaklara Göre Tarımsal Örgütlenme Durumu

Tarımsal Örgütlenme	I.KUŞAK		II. KUŞAK		III. KUŞAK		TOPLAM	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Var	3	3,2	15	15,0	4	7,6	22	8,9
Yok	90	96,8	85	85,0	49	92,4	224	91,1
Toplam	93	100,0	100	100,0	53	100,0	246	100,0

Çizelge 12. Kuşaklara Göre Sulu Tarım Yapma Durumu

Sulu Tarım	I.KUŞAK		II. KUŞAK		III. KUŞAK		TOPLAM	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Var	53	57,0	56	56,0	27	50,9	136	55,3
Yok	40	43,0	44	44,0	26	49,1	110	44,7
Toplam	93	100,0	100	100,0	53	100,0	246	100,0

Araştırma alanında görüşülen kişiler, özellikle birinci kuşak, yaklaşık 40-50 yıl öncesi için pamuk üretiminin en yaygın ürün olduğunu belirtmişlerdir. Günümüzde

ise pamuk yerini ağırlıklı olarak mısır üretimine bırakmıştır. Mısır üretimini pamuk, narenciye, buğday ve yerfıstığı takip etmektedir (Çizelge 13).

Çizelge 13. Kuşaklara Göre Yetiştirilen Ürünler

Yetiştirilen Ürünler	I.KUŞAK		II. KUŞAK		III. KUŞAK		TOPLAM	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Mısır	33	35,5	37	37,0	23	43,4	93	37,8
Pamuk	25	26,9	23	23,0	19	35,9	67	27,2
Narenciye	22	23,7	20	20,0	10	18,7	52	21,1
Buğday	9	9,6	11	11,0	1	2,0	21	8,6
Yerfıstığı	3	3,2	7	7,0	0	0,0	10	4,1
Diğer	1	1,1	2	2,0	0	0,0	3	1,2
Toplam	93	100,0	100	100,0	53	100,0	246	100,0

Araştırma alanında görüşülen kişiler yaklaşık 40-50 yıl öncesinde yetiştirilen hayvan sayısının daha fazla olduğunu, köylerdeki hanelerin yarısından fazlasında hayvan yetiştirildiğini ve ağırlıklı olarak büyükbaş hayvancılık yapıldığını belirtmişlerdir. Günümüzde ise yine büyükbaş hayvancılık ağırlıklı olmakla birlikte yetiştirilen hayvan sayısında ve hayvancılık yapan aile sayısında önemli düşüş yaşandığını ifade etmişlerdir.

Araştırma alanında görüşülen üreticilerin (246 kişi) yaklaşık dörtte biri (61 kişi; %24,8) hayvancılık yapmaktadır. Mevcut durum Çizelge 14’de verilmiştir. Araştırma alanında görüşülen üreticilerin tarımsal sigorta yaptırma durumları da incelenmiştir. Görüşülen üreticilerin yaklaşık dörtte biri (%21,6) tarımsal sigorta yaptırmıştır. Genel olarak ikinci ve üçüncü kuşakta tarımsal sigorta eğiliminin biraz arttığı söylenebilir (Çizelge 15).

Çizelge 14. Kuşaklara Göre Hayvan Yetiştirme Durumu

Yetiştirilen Hayvanlar	I.KUŞAK		II. KUŞAK		III. KUŞAK		TOPLAM	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Büyükbaş	20	87,0	21	81,0	11	91,7	52	55,3
Küçükbaş	3	13,0	5	19,0	1	8,3	9	44,7
Toplam	23	100,0	26	100,0	12	100,0	61	100,0

Çizelge 15. Kuşaklara Göre Tarımsal Sigorta Yaptırma Durumu

Tarımsal Sigorta	I.KUŞAK		II. KUŞAK		III. KUŞAK		TOPLAM	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Var	12	12,9	29	29,0	12	22,6	53	21,6
Yok	81	87,1	71	71,0	41	77,4	193	78,4
Toplam	93	100,0	100	100,0	53	100,0	246	100,0

Araştırma alanında görüşülen kişilerin tarımı bırakma ve kente göç etme eğilimi incelenmiş ve özellikle üçüncü kuşakta bu eğilimin yüksek olduğu saptanmıştır (Çizelge 16). Buna göre, araştırmada birinci kuşakta tarımı bırakma ve kente göç etme eğilimi çok yüksek olmayıp

%14,0'dır. İkinci kuşağın ise yaklaşık üçte biri (%32,0) tarımı bırakma ve kente göç etme eğilimine sahiptir. Üçüncü kuşağın ise yaklaşık yarısı (%54,7) tarımı terk etme ve kente yerleşme eğilimine sahipken; %37,7 gibi önemli bir kısmı da kararsızdır.

Çizelge 16. Kuşaklara Göre Tarımı Bırakma ve Kente Göç Etme eğilimi

Eğilim	I. KUŞAK		II. KUŞAK		III. KUŞAK		TOPLAM	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Var	13	14,0	32	32,0	29	54,7	74	30,1
Yok	72	77,4	64	64,0	4	7,5	140	56,9
Kararsız	8	8,6	4	4,0	20	37,7	32	13,0
Toplam	93	100,0	100	100,0	53	100,0	246	100,0

TARTIŞMA ve SONUÇ

Bu çalışmada Adana köyleri özelinde tarımsal ve toplumsal değişme eğilimlerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaca bağlı olarak Adana ili Muhacir, Türk ve Arap köylerinde yaşayan çiftçilerin tarımsal ve toplumsal yapı özelliklerini kuşaklararasıda inceleyerek sosyal, ekonomik ve kültürel göstergelerde meydana gelen değişimleri saptamak ve nedenlerini ortaya koymak hedeflenmiştir. Çalışma sonucunda elde edilen veriler kapsamında yapılan genel değerlendirme ve sonuçlar aşağıda verilmiştir. Araştırma sonucunda görüşülen üreticiler arasında birinci kuşaktan üçüncü kuşağa doğru sosyo-demografik göstergelerde olumlu yönde değişimler olduğu gözlenmiştir. Özellikle ilk evlilik yaşında, eğitim süresinde ve çocuk sayısında birinci kuşaktan üçüncü kuşağa doğru önemli değişimler yaşanmıştır. Ortalama 3,18 yıl olan eğitim süresinin 11,0 yıla çıkması, ilk evlilik yaşının 18,84'den 25,04'e yükselmesi ve çocuk sayısının 6,40'dan 2,37'ye düşmesi oldukça önemlidir. Üçüncü kuşağın tamamı evli olmasa da %53,5'inin evli olması bu gelişmelerin olumlu sayılması için yeterli görülebilir. Bir diğer ifadeyle, elde edilen değerlerin üçüncü kuşağın tamamı evlendiğinde de yaklaşık olarak yakalanacağı söylenebilir.

Üçüncü kuşakta gözlenen bu değerlerin önemli olmasının en önemli nedeni evlilik yaşının yükselmesinin çocuk sayısı üzerinde de etkili olmasıdır. Gençler ne kadar geç evlenirlerse çocuk sayısı da o ölçüde azalmaktadır. Çünkü çocuk sahibi olmak evlilikle düşünülen bir olgudur ve özellikle kırsal kesimde bunun aksi çok olası değildir. Diğer taraftan özellikle ilk evlilik yaşının yükselmesi, gençlerin evlenmeden ve çocuk sahibi olmadan önce olabildiğince kendilerini tanımlarına fırsat vermesi açısından da oldukça önemlidir. Araştırmada elde edilen bir diğer önemli bulgu, ortalama üretici/çiftçi yaşının yükselmesidir. Araştırma alanındaki ortalama üretici yaşı 45,15 olarak bulunmuştur. Bu yaş ortalaması çiftçi yaşının yükseldiğini göstermekte olup; Türkiye'de yapılan diğer çalışmalarda da benzer sonuçlar saptanmıştır (Kantar, 2000; Terin ve Ateş, 2010; Bıçkı, 2011; Anonim, 2013; Keleş, 2015; Davran ve ark., 2017a; Yıldırım ve Akın, 2017; Laçın, 2020; Varoğlu ve Turhan, 2021). Ortalama çiftçi yaşının yükselmesinin arkasında aslında gençlerin veya bu çalışmada tanımlandığı haliyle üçüncü kuşağın tarıma ilgi göstermemesi yer almaktadır. Bu çalışma sonucunda elde edilen bulgulara göre üçüncü kuşağın yaklaşık üçte biri (%32,7) öğrencidir ve %6,5'i çalışmamaktadır.

Diğer taraftan birinci ve ikinci kuşakta %80 ve üzerinde olan çiftçi oranı üçüncü kuşakta %40,2'ye düşmektedir. Üçüncü kuşak tarım yerine memurluk, serbest meslek ve esnafılığı tercih etmektedir. Bu olgunun arkasında ise sadece gençlerin tarıma ilgisinin olmaması değil aynı zamanda tarımın, özellikle son yıllarda, değer kaybetmesi ve itibarsızlaştırılması da yatmaktadır. Ancak gerek gençlerin ilgisizliği gerekse tarımın değer kaybetmesinden daha önemli olan bir konu ise gençlerin, tarım yeterince para kazandırsa bile, tarıma devam etmek istememeleridir. Gençler kırsal alanların sosyal hayat ve yaşam kalitesi açısından yeterli olmadığını düşünmekte ve kente göç etmeyi tercih etmekte, özellikle çocuklarını kentte yetiştirmek istemektedirler. Dolayısıyla gençler tarımı terk etme eğilimi içindedir. Benzer konuda yapılan çalışmalarda da gençlerde tarımı terk etme eğilimi saptanmıştır (Davran ve Ark., 2017a; Davran ve ark., 2017b; Keskinlik ve Davran, 2018; Boyraz ve Davran, 2021). Özellikle Toros Dağ Köylerinde gençler üzerine yapılan araştırmada (Boyraz ve Davran, 2021), kırsal alanda her türlü maddi destek verilse veya tarım dışı iş imkânı sağlansa bile gençlerin köyde kalmayı istemedikleri saptanmıştır. Bu araştırmanın yürütüldüğü köylerde, 2018 yılında kırsal kadınlar ile yürütülen bir diğer çalışmada, özellikle üçüncü kuşağın kente yerleşme eğilimlerinin yüksek olduğu ancak kararsızların oranının da yüksek olduğu belirtilmiştir (Keskinlik ve Davran, 2019). Demografik göstergeler açısından önemli bir diğer konu ise evlilik kararının verilme biçimidir. Bu konuda birinci kuşaktan üçüncü kuşağa olumlu bir değişimin olmadığı söylenebilir. Üçüncü kuşağın yaklaşık yarısının (%52,3) evleneceği kişiye, üçüncü kuşağın fikri alınmadan sadece aileleri/ebeveynleri karar vermiştir. Üçüncü kuşağın %29,0'ı ise evlilik kararını ailesiyle birlikte almıştır. Bu konuda, evlilik gibi sosyo-kültürel kararların değişiminin daha zor olmasının etkili olduğu söylenebilir. Özellikle kırsal toplumlarda

bu daha da zor olmaktadır. Araştırma alanında tarımsal yapı ile ilgili olarak, özellikle ortalama arazi genişliğinin, birinci kuşaktan üçüncü kuşağa doğru azaldığı saptanmıştır. Bu konuda miras yoluyla arazilerin parçalanmasının etkisi oldukça önemlidir. Araştırma alanında birinci kuşağın gençlik yıllarında, bir diğer ifadeyle 40-50 yıl öncesinde, pamuk ekimi yaptıkları ve yetiştirdikleri hayvan sayısının daha fazla olduğu belirtilmiştir. Günümüzde ise mevcut tarım politikaları ve gençlerin tarımsal üretim yapmak istememeleri nedeniyle daha kolay yetiştirilen, çok fazla kol gücü gerektirmeyen ürünlere dönüş olmuştur. Bu nedenle mısır üretimi, araştırma alanında en yaygın yetiştirilen ürün olmuştur; hayvancılık yapan aile ve yetiştirilen hayvan sayısı da azalmıştır. Görüşülen üreticilerin, her üç kuşak için, tarımsal örgütlenme düzeyi oldukça düşüktür. Tarımsal ürün sigortası en fazla ikinci kuşakta saptanmış olup; ikinci kuşağın yaklaşık üçte biri tarımsal ürün sigortası yaptırmıştır. Tarım sigortasının çok yaygın olmamasında üreticiler tarafından gelir düzeyinin düşüklüğü önemli bir neden olarak gösterilmiştir. Araştırma alanında görüşülen üreticilerin tarımı terk etme ve kente yerleşme eğilimi kuşaklararası farklılık göstermektedir. Birinci kuşakta bu eğilim oldukça düşükken (%14,0), ikinci kuşağın yaklaşık üçte biri (%32,0) kente yerleşmek istemektedir. Üçüncü kuşağın ise %54,7'si kente yerleşmek isterken, %37,7'si kararsızdır. Kararsız olan üçüncü kuşağı etkileyen en önemli nedenler ekonomik ve sosyal karakterdedir. Buna göre, tarımsal gelirlerin düşük olmasından dolayı kente yerleşmek isterlerken diğer taraftan köyde iş imkânı olursa kenti tercih etmeyeceklerini de ifade etmektedirler. Yine evlilik ve çocuk yetiştirme konusunda köy hayatını daha samimi ve güvenli bulurken, diğer taraftan kentin eğitim, sağlık vb. imkânlarını da daha cazip bulmaktadır. Bu araştırma sonucunda elde edilen bulgular neticesinde, araştırma alanında gerek demografik yapıda gerekse

tarımsal yapıda önemli değişimler olduğu saptanmıştır. Üç kuşağın aynı anda incelenmesi, birinci kuşağın ortalama yaşının 75,10 yıl olduğu dikkate alındığında, araştırma alanının son 75 yılının ortaya konması anlamına gelmekte; diğer taraftan, her üç kuşağın güncel fikirlerini/bilgilerini almaya da imkân tanımaktadır. Dolayısıyla toplumsal değişme çalışmaları için kuşak analizinin oldukça önemli olduğu söylenebilir. Bu çalışmada zaman aralığı olarak orta vadeli değişim esas alınmıştır ve Akpınar ve ark. (2013) göre nesiller arasındaki geçişi ifade eden kırk yıl, bir toplumsal yapıda kapsamlı değişikliklerin meydana gelmesi için yeterli (bazen de gerekli) bir süre olarak görülmüştür. Dolayısıyla bu çalışmada ele alınan birinci ve ikinci kuşağın ortalama yaşlarının 40 yılı geçmesi nedeniyle, toplumsal değişimin kuşaklararası ortaya konabilmesi mümkün olmuştur. Bu araştırma neticesinde yapılabilecek en önemli öneri, üçüncü kuşakla ilgili olacaktır. Tarımı terk etme eğilimlerinin yüksek olması ve aynı zamanda kararsızların oranının da yüksekliği dikkate alındığında, üçüncü kuşağı kırsal alanda tutacak sosyo-ekonomik politikaların hayata geçirilmesi gerektiği söylenebilir. Bu politikalar eğitim, istihdam, sosyal hayat, sağlık, teknoloji ve ulaşım konusunda yoğunlaşmalı; gençlerle birlikte karar alınmalı ve uygulanmalıdır. Araştırma alanında kente göç etme konusunda kararsız olan gençlerin sayısının az olmadığı dikkate alındığında, T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından genç çiftçilere yönelik verilen tarımsal girişimcilik ile ilgili destekler gençlerin göçünü önleyecek şekilde yeniden düzenlenmeli, gençlere anlatılmalı, tarımsal örgütlenme ile bütünleştirilmeli ve gençler için cazip hale getirilmelidir. Özellikle belediyelerin tarımsal örgütlenme ve yaygın eğitim konusunda kent merkezlerinde yapmış oldukları sosyo-ekonomik ve kültürel içerikli proje ve faaliyetlerin, kırsal alanları kapsayacak ve kırsala öncelik verecek şekilde genişletilmesi oldukça

önemli olacaktır. Bu faaliyetleri kırsala taşıyabilecek ulaşım hizmetleri belediyeler tarafından ücretsiz veya çok düşük ücretle sağlanabilecek; gençlerin ulaşım kolaylığı nedeniyle kente gidip gelmeleri sorun olmayacak ve köyde kalma eğilimleri artabilecektir. Belediyeler tarımsal faaliyetlerin geliştirilmesi, alternatif ürün üretimi, tarımsal örgütlenme vb. konularda eğitim ve yayım hizmetleri için tarım il ve ilçe müdürlükleri ve üniversitelerin ziraat fakülteleri ile işbirliği yapabilirler; pazarlama konusunda kendi imkânlarını kullanabilirler ve bunun sonucunda tarımsal üretimde sürdürülebilirlik yaratarak yerinde kalkınmaya ve nihayetinde gençlerin köyde kalmasına vesile olabileceklerdir.

AÇIKLAMA

Bu çalışma Ç.Ü. Rektörlüğü Bilimsel Araştırma Fonu Tarafından Desteklenmiştir. Proje No: FYL-2016-7304.

KAYNAKLAR

Akpınar, A., Karkıner, N., Yaylacı, F., Karakuş, M., Göktuna-Yaylacı, F. 2013. Sosyoloji-II (Edt: Prof. Dr. Bilban Kartal), Anadolu Üniversitesi Yayını No:2880, Açıköğretim Fakültesi Yayını No:1837, ISBN:978-975-06-15-43-6, I. Baskı, Eskişehir.

Aksoy, M. 1996. Kültür sosyolojisi Açısından Doğu Anadolu, İstanbul.

Akşit, B. 1985. Köy, Kasaba ve Kentlerde Toplumsal Değişme. Turhan Kitabevi, Ankara.

Akşit, B. 1998. Kırsal dönüşüm ve köy araştırmaları: Türkiye’de tarımsal yapılar (1923-2000), Yurt Yayınları, Ankara.

Anonim, 2010. Beşeri sistemler (5. Bölüm), göçlerin nedenleri ve sonuçları”, <http://egitek.meb.gov.tr/aok/Aok_Kitaplar/AolKitaplar/Cografya_3/5.pdf>, (Erişim Tarihi: 04.05.2010).

Anonim, 2013. Trakya kalkınma ajansı çiftçi algısı analizi, kantitatif rapor-anket çalışması, www.trakya2023.com/uploads/docs/0909201337QcdT.pdf, (Erişim tarihi: 13.04.2021).

Bıçk1, D. 2011. Geleceğin kentte inşası: Çanakkale kırsalında göç eğilimleri, Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi, 16(3): 149-169.

Boyraz, A., Kantar Davran, M. 2021. İç göç ve kırsal gençlik: Toros dağ köyleri örneği. Journal of Social and Humanities Sciences Research, 8(69): 1130-1138.

Cerrutti, M., Bertonecello, R. 2003. Urbanization and internal migration patterns in Latin Amerika”, conference on African migration in comparative perspective, Johannesburg, South Africa, June, 4-7.

Çivi, A. 1994. Türkiye’de sosyo-ekonomik gelişme sürecinde kırsal kesimin değişimi, sorunları ve beklentiler”, 1.Ulusal Sosyoloji Kongresi, 854-877, İzmir.

Çopur, Z., Şafak, S. 2001. Aile yaşamında değerler ve önemi. I. Ulusal Aile Hizmetleri Sempozyumu, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Ankara.

Çukurova Kalkınma Ajansı, 2015. Mevcut durum analizi, <http://www.cka.org.tr/files/MDA.pdf>(Erişim Tarihi: 19.05.2018).

Davran, M.K., Özalp, B., Yurt, B., Yıldız, F., Fırat, H. 2017a. Antep fıstığı üreten işletmelerde tarımsal ve toplumsal değişme: Gaziantep ili örneği. Tarım Ekonomisi Dergisi, 23(2): 1303-1383.

Davran, M.K., Özalp, B., Tok, N., Öztornacı, B. 2017b. Türkiye’de kırsal gençlik açısından istihdam ve tarımsal istihdamın geleceği, T.C. Gençlik ve Spor Bakanlığı Gençlik Araştırmaları Dergisi, 5(13): 169-189.

Davran, M.K., Bektaş, F. 2010. Muhacir, Arap ve Türkmen köylerinde yaşayan kadın nüfusun sosyo-demografik göstergeler açısından kuşaklararası değişimi. I. Ulusal Nüfusbilim Kongresi, Mart, Ankara.

Doğramacı, E. 1997. Türkiye’de kadının dünü ve bugünü”, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

Ecevit., C. 1999. Kırsal Türkiye'nin değişim dinamikleri: Gökçeada köyü monografisi” T.C. Kültür Bakanlığı, 1999, Ankara.

Eraçar, N. 2004. Kuşaklar arası çatışma ve çözüm, Ders Notları, İstanbul.

Erdentuğ, N. 1972. Türkiye Türk toplumlarında kültürel antropolojik (etnolojik) incelemeler” Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi

Eserpek, A. 1978. Eğitim ve toplumsal değişme. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 10(1-2): 123-141

Geray, C. 1967. Toplam kalkınması deneme çatışmaları: Bünyan örneği”, S.B.F. Yayını. No: 228-210, Ankara.

Gökçe, B. 1976. Gecekondu gençliği, Hacettepe Üniversitesi Yayınları C-15, Ankara.

Güreşci, E., Z. Yurttaş, 2008. Kırsal göçün nedenleri ve tarıma etkileri üzerine bir araştırma: Erzurum ili İspir ilçesi Kırık bucağı örneği”, Tarım Ekonomisi Dergisi, 14(2): 47-54.

İçduygu, A. 1998. Türkiye’de içgöç konferans sunuşu (6-8 Haziran 1997, Bolu-Gerede), Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.

İncirlioğlu, E.O. 1991. The Islamic idiom in daily life: two central Anatolian villages, American Anthropological Association, 90th Annual Meeting. 20-24 Kasım, Chicago, A.B.D.

İncirlioğlu, E.O. 1993. Changing marriage patterns, gender relations and rural transformation in Anatolia in Culture and Economy (edited by Stirling P.) Eothen Press, Londra, 115-125.

Kağıtçıbaşı, Ç. 1999. Yeni insan ve insanlar. Evrim Yayınları, 10.Basım, İstanbul.

Kantar, M. 2000. Adana il merkezinde ve kırsal alanında yaşayarak tarımsal faaliyetlerine devam eden ailelerde toplumsal yapı ve toplumsal cinsiyet. Ç.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü Doktora Tezi, Kod No:561, Adana.

Kazgan, G. 1999. 1980’lerde Türk tarımında yapısal değişme. 75 Yıldan Köyden Şehirlere, İstanbul: Tarih Vakfı, 1999, s. 31.

Kıray, M. 2004. Çıkar çatışmasını çözmelerinin yolu Türkiye'yi AB'ye almaktır. İktisat Dergisi, 454: 18-30.

Kırkpınar, L. 2001. Türkiye'de toplumsal değişme ve kadın" T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları: 2563, Yayınlar Dairesi Başkanlığı Kültür Eserleri Dizisi: 285, Ankara. ISBN: 975-17-2608-5. 357 Sayfa.

Kongar, E. 1995. Toplumsal değişme kuramları ve Türkiye gerçeği. Büyük Fikir Kitapları Dizisi 41, 6. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul, 460 s.

Keleş, İ. 2015. Çumra ilçesi tarım işletmelerinin tarımsal yapısı ve mekanizasyon düzeyinin belirlenmesi, Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü YL Tezi, Tarım Makinaları ve Teknolojileri Mühendisliği Anabilim Dalı, Konya.

Keskinkılıç, A.Ö., Davran, M.K. 2018. Türk, muhacir ve arap köylerinde yaşayan kadınların tarımsal yapı özelliklerinde kuşaklar arası değişme: Adana ili örneği, Journal of Social And Humanities Sciences Research 5(31): 4580-4597.

Laçın, M. 2020. Bilecik tarım işletmelerinin mevcut durumu. ISPEC Tarım Bilimleri Dergisi, 4(3): 623-634.

Marshall, G. 1999. Sosyoloji sözlüğü (2. bs). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Merter, F. 1990. Köy ailesinde meydana gelen değişmeler (Malatya örneği)", T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, Bilim Serisi: 2, Ankara, 251 Sayfa.

Moch, L.P. 2007. Connecting migration and world history: demographic patterns, family systems and gender", Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis.

Park, A., D., Wank, 2010. Migration and Urban Poverty and Inequality in China", Discussion Paper, No. 4877.

Sağlam, S. 2006. Türkiye'de iç göç olgusu ve kentleşme", Türkiyat

araştırmaları, Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Erman Artun Özel Kitaplığı, Sayı: 5, Ankara.

Saltık, A. 2012. http://ahmetsaltik.net/arsiv/2012/06/Turkiyedegocler_9.11.01.pdf

Sarısu, Y. 1992. Türkiye'de sosyal yapı –sosyal değişim. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Şenel, D. 1987. Köy düzeyinde tarımsal üretimin yapısı ve verimliliği belirleyen faktörler. MPM Yayın No. 352, Ankara.

Terin, M., Ateş, H.Ç., 2010. Çiftçilerin örgütlenme düzeyi ve örgütlerden beklentileri üzerine bir araştırma: Van ili örneği, Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 47(3): 265-274.

Tezcan, M., 1994. Eğitim sosyolojisi. Ankara, Zirve Ofset.

Tezcan, M., 1995. Sosyolojiye giriş - temel kavramlar, Ankara: Feryal Matbaası.

Uzunöz, M., 2002. Gelişmişlik açısından farklı iki yöredeki tarım işletmelerinin toplumsal ve tarımsal yapısının üretim sistemleri ve tarımsal gelire etkileri üzerine bir araştırma (Tokat ili Kazova ve Artova Bölgesi örneği), (basılmamış doktora tezi), Gaziosmanpaşa Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Tokat.

Varoğlu, S.T., Turhan, Ş. 2021. Current status of agricultural producers in Iğdır province. ISPEC Journal of Agr. Sciences 5(1):127-135.

Yıldırım, Ç., Akın, T., 2017. Akıllı köy, tarımsal sorunlara bilişim çözümleri, www.tabit.com.tr (Erişim Tarihi: 13.04.2021).

Zhang, K., H., S., Song, 2003. Rural-urban migration and urbanization in China: evidence from time – series and cross – section analyses. China Economic Review, (14): 386–400.